

EWA M. KWIATKOWSKA¹

Recenzja monografii Jacka Janowskiego:
Kierunki filozofii prawa cywilizacji informacyjnej

Wydawnictwo: **Difin**

Miejsce wydania: **Warszawa**

Rok wydania: **2020**

Liczba stron: **392**

Wpłynął: 18.01.2021. Akceptacja: 20.03.2021

Review of the monograph by Jacek Janowski:
Kierunki filozofii prawa cywilizacji informacyjnej

Publisher: **Difin, Warsaw**

Year: **2020**

Pages: **392**

Submitted: 18.01.2021. Accepted: 20.03.21

Pprzedmiotem recenzji jest monografia Jacka Janowskiego opublikowana w 2020 r. przez Wydawnictwo Difin, pt. *Kierunki filozofii prawa cywilizacji informacyjnej*. Na wstępie autor podkreśla, że już od czasów helleńskich filozofia prawa stanowi najbardziej rozbudowaną interpretację prawa – jego genezy, istoty oraz funkcji. To właśnie filozofia prawa jest głównym przedmiotem rozważań autora, który charakteryzuje wiele szkół oraz kierunków filozoficznych. Najszerzej uwzględnia te, które odpowiadają obecnej rzeczywistości. Wyjaśniając ich oddziaływanie na teraźniejszość, nie prezentuje jednak całokształtu ich uwarunkowań, co może u Czytelnika powodować pewien niedosyt. Podkreślić przy tym należy, że ich całościowe przedstawienie mogłoby wszakże ułatwić odbiorcy zrozumienie opisywanej materii, ale wiązałoby się z nadmiernym rozrostem objętości monografii.

Recenzowana monografia składa się z siedmiu rozdziałów szczegółowo i chronologicznie omawiających poszczególne sposoby interpretowania prawa, poprzedzonych słowem wstępnym i podsumowanych spinającym całość zakończeniem. Należy jednak zwrócić uwagę, że te siedem sposobów filozoficznej interpretacji

¹ Dr Ewa M. Kwiatkowska – Akademia Leona Koźmińskiego (Polska), e-mail: ekwiatkowska@kozminski.edu.pl; ORCID: 0000-0001-7576-1996.

prawa w całości nie pokrywa się z kierunkami filozoficznymi. Perspektywę dokonanej analizy stanowią dylematy cywilizacyjne, zarówno te osadzone w klasycznych kwestiach filozoficznych, jak i te odnoszące się do aktualnych, wręcz rewolucyjnych problemów. Całość rozważań prowadzi do ukazania współczesnego prawa zanurzonego w świecie sterowanym przez technologie informacyjno-komunikacyjne, w którym tak szeroko propagowana wolność jednostki powoli staje się utopią.

W rozdziale pierwszym dotyczącym realistyczno-objektywistycznej interpretacji prawa szczegółowo opisane zostało dziesięć zagadnień dotyczących: realizmu, obiektywizmu, ładu naturalnego, natury ludzkiej, związania naturalnego, filozofii prawa natury, relacyjnej struktury prawa naturalnego, normatywnej zawartości prawa naturalnego, charakteru norm prawa naturalnego, a także realistycznej afirmacji prawa naturalnego. Kanwą rozważań dotyczących wpływu realizmu i obiektywizmu na współczesność stanowią m.in. poglądy na temat realizmu bytowego Arystotelesa czy realizmu egzystencjalnego św. Tomasza. Według autora współcześnie zmasowane kampanie ideologiczne, a także wykorzystanie najnowocześniejszych technologii nie pozwalają na obronę tracącego na znaczeniu realizmu, który ostatecznie się załamie.

Idealistyczno-ideologiczna interpretacja prawa omówiona została w rozdziale drugim, w którym autor szczegółowo odniósł się w dwunastu podrozdziałach do kwestii: idealizacji, idei, ideału, idealizmu, ideologii, ideologizacji, idolatrii, filozofii prawa idealnego, idealizmu a realizmu prawa, relatywizmu norm prawa idealnego, ideologicznej negacji rzeczywistego prawa, a także technologicznego wzmocnienia ideologizacji prawa. Według autora, zgodnie z performatywnym działaniem ideologii ustanawiane jest coś co nie istnieje, ale co należy rozgłaszać. Dochodzi więc do instrumentalizacji prawa. Choć można częściowo przyznać autorowi rację, to jednak uznać należy prezentowany pogląd za zbyt radykalny i daleko idący.

Zagadnienia dotyczące: pozytywizmu, statusu prawa pozytywnego, norm prawa pozytywnego, ewolucji pozytywizmu prawnego, poglądów prawnopozytywnych, ideału pozytywizmu prawniczego, ostatecznego uzasadnienia prawa pozytywnego, oraz pozytywistycznego totalizmu prawnego opisane zostały w trzecim rozdziale monografii prezentującym pozytywistyczno-formalistyczną interpretację prawa. Według autora, globalizacja i zmiany technologiczne powodują, że prawo stanowione przez państwo jest w coraz większym stopniu zastępowane przez standardy techniczne, kształtowane przede wszystkim przez władzę ekonomiczną. Rozwijają się procesy informatyzacji, algorytmizacji, wirtualizacji oraz cybernetyzacji dążące do eliminowania prawa, którego źródłem jest państwo. Autor podkreśla, że brak podporządkowania się anonimowej władzy będzie powodował wykluczenie i w rezultacie unicestwienie. Przytoczony na poparcie tej tezy przykład (niemożność wejścia do jednego z klubów w Wielkiej Brytanii bez posiadania

konta na Facebooku) jest niepokojący, tym niemniej jest to tylko jednostkowy przykład i trudno na jego podstawie wyciągać uniwersalne prognozy.

W rozdziale czwartym autor, analizując liberalno-indywidualistyczną interpretację prawa, porusza problematykę obejmującą zagadnienia: liberalizmu, indywidualizmu, prawa liberalnego, błędu liberalizmu prawnego, konsekwencji liberalizmu prawnego, libertarianizmu prawnego, presji na liberalizację prawa, a także liberalnej relatywizacji prawa. Zwraca uwagę, że w informatyzującym i globalizującym się liberalizmie przywiązywanie coraz większej wagi do technicznych, korporacyjnych, a także biznesowych standardów staje się faktem, co może pociągać za sobą ryzyko, że kształtujący się liberalizm technologiczny może w efekcie skutkować totalizmem technologicznym.

W rozdziale piątym zawarta została charakterystyka totalitarno-kolektywistycznej interpretacji prawa, w ramach której omówione zostały kwestie: totalitaryzmu, kolektywizmu, prawa totalitarnego, prawa moralnego, etycznego totalitaryzmu prawnego, technologicznego totalitaryzmu prawnego, informacyjnego totalitaryzmu prawnego oraz globalnego wymiaru totalizacji prawa. Autor podkreślił, że obecnie nadużywanie udogodnień technologicznych powoduje ograniczanie wolności jednostki. Niestety, analizując tę problematykę, autor nie wskazał na możliwość i konieczność tworzenia i stosowania przez państwo prawa, które będzie skutecznym narzędziem ograniczania takiego stanu rzeczy.

W przedostatnim, szóstym rozdziale dotyczącym personalistyczno-solidarystycznej interpretacji prawa przeanalizowane zostały zagadnienia: personalizmu, solidaryzmu, osoby jako podmiotu egzystencji, osoby jako podmiotu prawa, personalistycznej kultury prawa, prawa osoby ludzkiej, prawa natury ludzkiej, a także prawa solidarności społecznej. Autor wskazuje, że z powodu rozrastającego się globalnie technologizmu i ekonomizmu deklaracje dotyczące kwestii równości wobec prawa stają się fikcją.

W ostatnim rozdziale autor prezentuje wirtualno-cybernetyczną interpretację prawa, odnosząc się do kwestii: wirtualizacji, cybernetyzacji, symulacji działania prawa, wirtualnej symulacji działania prawa, wirtualizacji prawa, zarządzania działaniem prawa, cybernetyzacji prawa i konsekwencji cybernetyzacji prawa. Słusznie autor stwierdza, że z powodu globalnego zasięgu wykorzystywania infrastruktury teleinformatycznej rodzi się uniwersalne wirtualne środowisko, które jest przestrzenią załatwiania coraz większej liczby spraw i coraz szerszego działania.

W zakończeniu autor, odwołując się do opisanych w monografii kierunków filozofii interpretacji prawa, wskazuje na możliwość zrekonstruowania założeń prawa cywilizacji informacyjnej. Autor prezentuje pogląd, że skutek informatyzacji stanowienia oraz stosowania prawa ograniczana jest rola czynnika ludzkiego

na rzecz mechanicznego działania. O ile można zrozumieć pogląd autora w odniesieniu do stosowania prawa, co nie znaczy, że należy go bezkrytycznie przyjąć, to w kwestii stanowienia prawa pogląd ten wydaje się być zbyt daleko idący. Jakkolwiek można się zgodzić, że istnieje pewne ryzyko nadmiernej automatyzacji procesów stosowania prawa, to dotyczyć to może raczej systemu prawa *common law*, niż kontynentalnego.

W monografii autor odwołuje się do publikacji nie tylko z zakresu filozofii oraz filozofii prawa, ale także m.in. zarządzania, informatyki, bezpieczeństwa danych, socjologii, prawa oraz etyki w internecie czy też fantastyki. Atutem jest wieloaspektowe podejście do omawianej problematyki. Dzięki nasyceniu dużą liczbą powołań i cytatów tezy osadzone są w wielu obszarach badawczych. Monografia może być pomocna dla odbiorców szczególnie zainteresowanych wpływem cywilizacji na sposób kształtowania, interpretowania i stosowania prawa współcześnie, czyli w społeczeństwie informacyjnym.